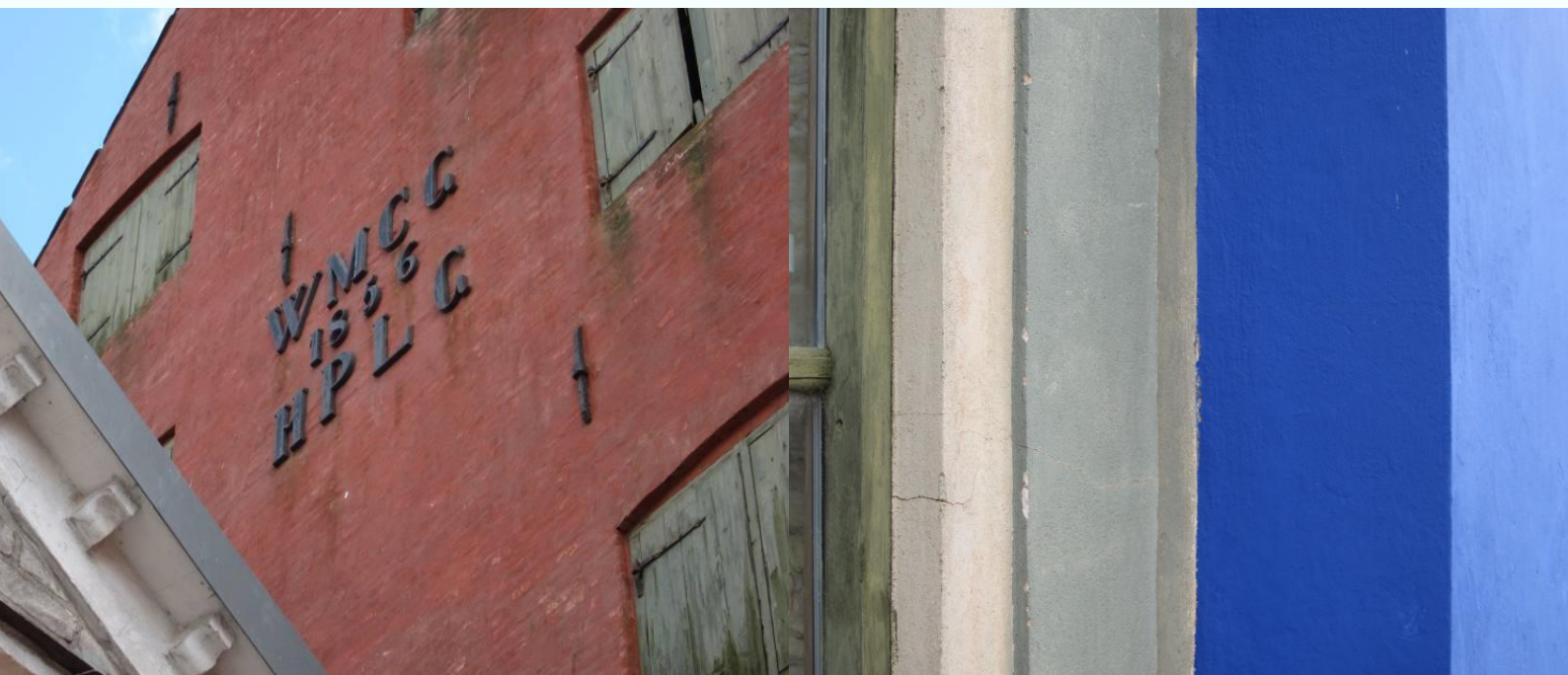

Del 2

Hovedtemaer:

- Den dynamiske by
- Byens rum og bygninger

Den dynamiske by

Den dynamiske by er det ene af de to hovedtemaer for kulturarvsscreeningen for Præstø midtby.

I det følgende defineres *den dynamiske by*, både tematisk og geografisk og forholdes siden til historien/tidslinjen og til topografien/stedet.

(fra [gr.](#) δύναμις *dynamis* "magt" eller "kraft" Af [græsk](#): δύναμις, *dynamis* = "kraft". Bevægelseslære. En gren indenfor den [klassiske mekanik](#), som beskæftiger sig med legemer i bevægelse. Som beskrivelse af procesforløb står dette begreb i modsætning til [statik](#). Inden for [fysik](#) er *dynamik* den del af [mekanikken](#), som drejer sig om virkningen af [kraftpåvirkninger](#) på genstande i bevægelse. Derved adskilles dynamik fra statik.. I musik betegner **dynamik** anvisninger angående styrke i udførelsen af et musikværk. Betegnelsen dækker over [crescendo](#)/[decrescendo](#) samt [piano](#)/[forte](#) og forskellige gradbøjninger af disse. Dynamik kan også bruges til at betegne forskelle mellem de kraftigste og svageste passager på en musikindspilning.

Den dynamiske by er byen i bevægelse.

Præstø bør samtidig med en bevaringsmæssig tilgang opfattes som dynamisk. Dynamikken ligger i den ændring der hele tiden sker i anvendelsen af byen og dens rum, i bygningerne og i de grønne og blå områder der omgiver den.

Selvom byens hovedstruktur stort set har været den samme siden byens tilblivelse, har dens bygninger, byrum, omgivelser og deres anvendelse ændret sig gennem tiderne – og med forskellig hastighed.

Som dynamiske byelementer i Præstø bør nævnes:

-**Adelgade**, der gennem tiden har ændret funktion og nu er dynamisk handelsegade. Byrummet er her i sig selv dynamisk da bygninger og gaderum bruges aktivt og tilpasser sig byens aktiviteter.

Man går ud og ind af bygningerne hvor facaden er aktiv. Der er *kontakt mellem ude og inde* og visuel kontakt mellem stueetage og byrum. Dette sker igennem de åbne facadepartier med mange indgange.

Fotoet herunder viser aktive facader med stor åbenhed, mange indgange, høj detaljeringsgrad og stor grad af interaktion og visuel kontakt mellem ude og inde.

Adelgade er også forbindelse mellem Østerbro og Vesterbro. Trafikken på langs og på tværs af gaden danner bevægelsesmæssig dynamik. Således opstår der rum i gaden med mere eller mindre grad af bevægelse: Mere hvor den sker i mange retninger, hvor stræder støder til, hvor der er trafik ind og ud af bygninger og på tværs af gaden. Mindre hvor bygningerne ikke er en aktiv del af rummet og hvor trafikken kun er transit. Samtidig forbinder Adelgade byens stræder, torve og pladser med den grønne og blå afgrænsning i syd og øst. Igen både rumligt og trafikalt men også visuelt.

I Adelgade er der således både dynamisk forbindelse for ude/inde, bygninger/byrum, og trafikalt mellem byens gaderum, pladser og torve og trafikalt mellem byens/øens *broer*, dens adgange. Samtidig visuel, rumlig og delvis trafikalt forbindelse til byens grønne og blå afgrænsning.

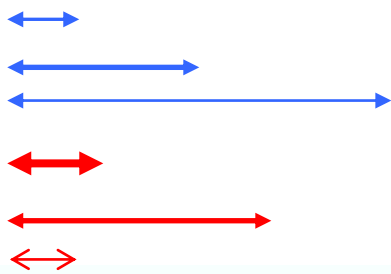
Potentielle emner for kulturarv og dynamik

- Opholdszoner
- Primære bevægelseslinier
- Aktive facader
- Åbne facader
- Bevægelseszoner
 - hurtig
 - langsom
- Overgangszoner
- Forbindelse gennem bygning

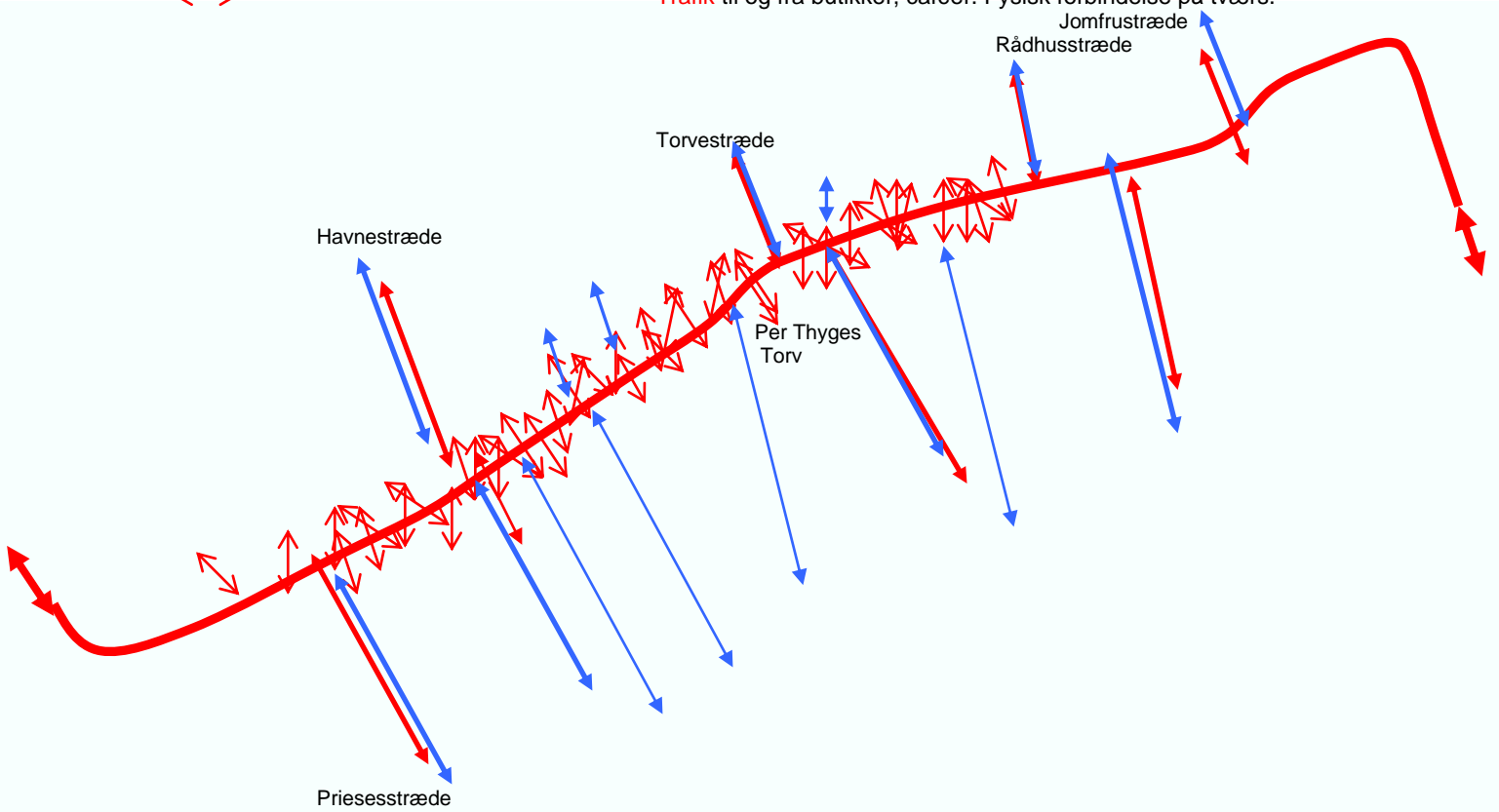

Visuelt og fysisk dynamiske forbindelser i Adelgade

- Kig** ind i porte på baghuse og gårdrum. Visuel forbindelse på tværs.
- Længere kig** langs stræder ind mod byen og til det grønne i syd. Visuel forbindelse på tværs.
- Lange kig** igennem porte/gårdrum til det grønne rum omkring byen. Visuel forbindelse på tværs.
- Hovedtrafik**; kørende, gående = forbindelse Vesterbro/Østerbro. Fysisk forbindelse på langs
- Trafik** til og fra stræderne = forbindelse til Torvet, Svend Gønges Torv, havnen, det grønne i syd/Tubæk å. Fysisk forbindelse på tværs.
- Trafik** til og fra butikker, caféer. Fysisk forbindelse på tværs.

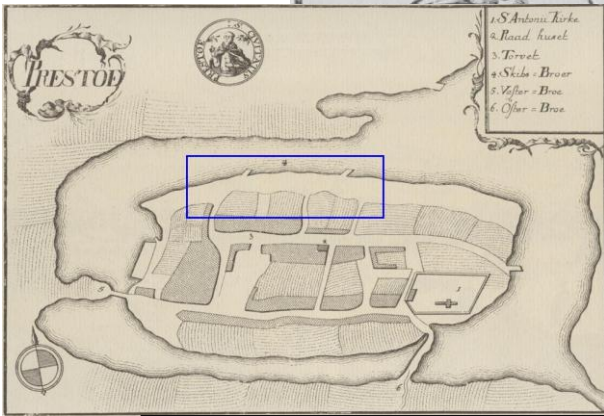

Visuelt og fysisk dynamiske forbindelser i Adelgade

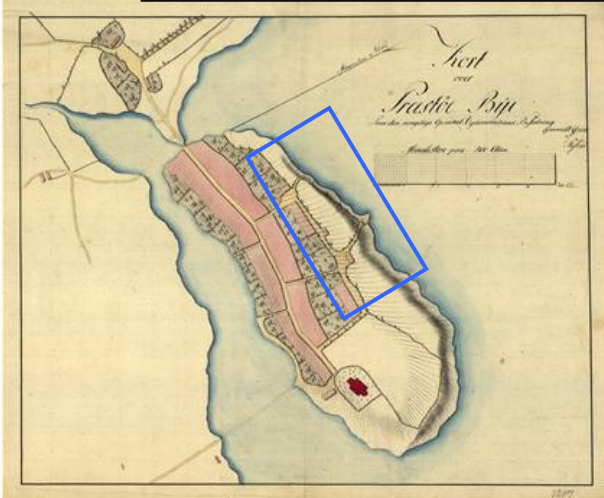
- **Kysten og havnen**, som ændrer sig naturligt og i kraft af både natur og mennesker.
- **De grønne områder omkring midtbyen**, som giver byen 'ø-karaktér' og som har ændret sig igennem byens historie. Fra vand og overdrev til opfyldning og ålandskab.

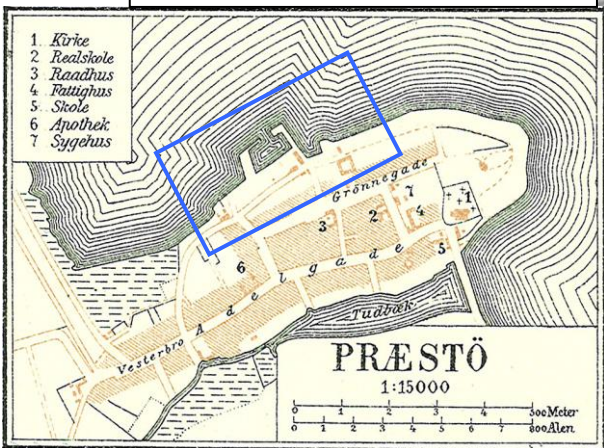
1763/1781

Prospekt fra mellem 1763 og 1781, Trap, trykt med tilladelse fra Dansk Center for Byhistorie

1800

Præstø tegnet i år 1800 af løjtnant Peter Svane Steffens. Kortet er trykt med tilladelse fra Statens Arkiver

1900

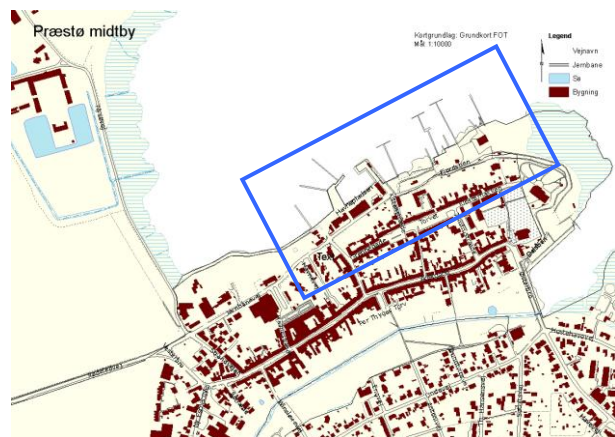
Kort fra år 1900, Frem's Amtskort over Danmark

Havnen

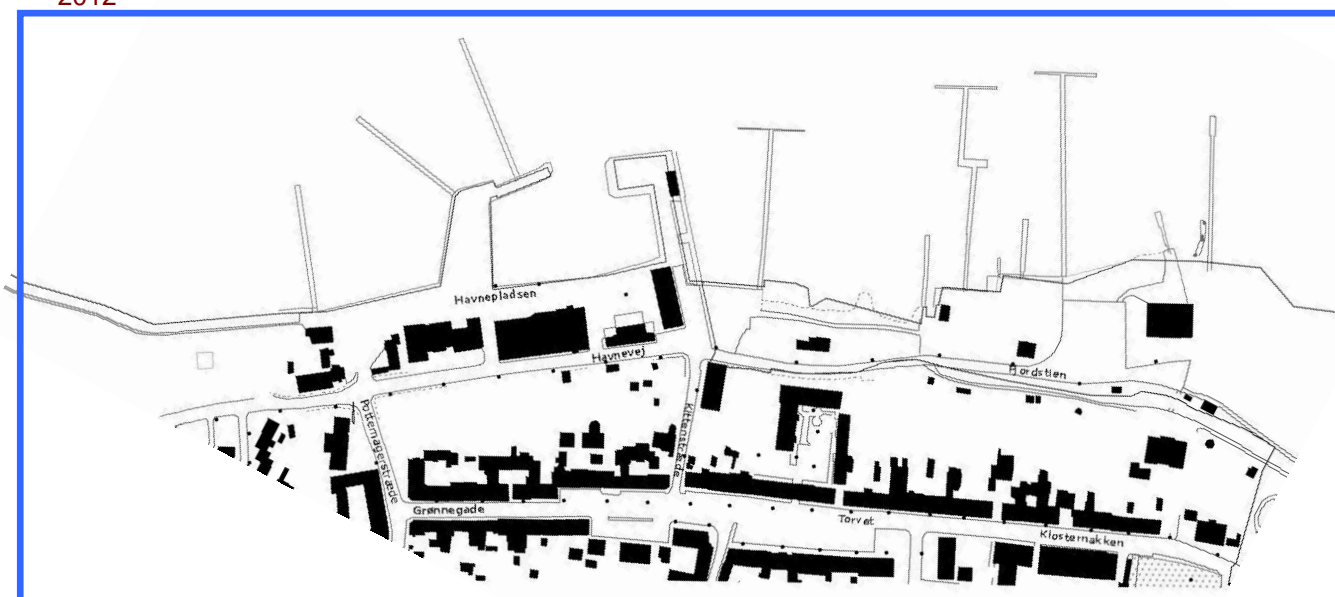
er dynamisk og har ændret funktion og form igennem tiden. Ligesom Adelgade er blevet hovedpulsåre for byen, dens handel og menneskers færden i den, har havnen været dens puls tidligere. Det var forbindelsen fra fastlandet til havnen der var bystrukturens hovedformål.

Som ladeplads og udskibningshavn havde havnen stor betydning for landet omkring.

I dag er den stadig et dynamisk rum for byen: Den er det møde mellem land og vand, som er bebygget og formgivet af byen. Havnen fortæller fysisk sin historie og historien om næringsvejenes ændring igennem århundrederne og om byens oprindelse og udgangspunkt.

2012

De grønne områder omkring midtbyen er ligeledes en dynamisk del der definerer midtbyen. Her afgrænses den klart og i forskellig form igennem tiden.

I syd, nord og vest er der fyldt op. Tubæk Å er gennem tiden styret og omkring den er der skov og rekreation. Banen blev anlagt på opfyldt grund og blev nedlagt igen. I øst møder øen fjorden i et bredt grønt overgangsrum fra land til vand.

Ingen af øens afgrænsende områder er statiske. De bevæger sig både naturligt igennem vand, bevoksning og vej og menneskeskabt, når der bygges broer, fyldes op eller laves åløb.

Byens rum og bygninger er det andet af de to hovedtemaer for kulturarvsscreeningen for Præstø midtby.

I det følgende defineres *byens rum og bygninger*, både tematisk og geografisk og forholdes siden til historien/tidslinjen og til topografien/stedet.

Byens rum er gaderum, stræder, pladser, haver, gårdrum, bagsider; havn, kirkegård, skrænt, stier, bækken. Men også udsigten over fjorden, udi de grønne områder med Tubæk eller over mod Nysø. Og kig ind og igennem haver, porte, gårde.

Byens rum viser byens historie frem: om byens udvikling med krogede middelaldergader og smalle, lange matrikler; med købstadens købmandsgårde, med handelsgaden og med det grønne og blå der rammer byen ind som en ø.

Byens bygninger er med til at danne byens rum. Dog er de mere foranderlige – har en anden tidslighed. Hvor byens rum og typer af rum kan afkodes langt tilbage i tiden, er dens bygninger yngre og ofte under forandring. De fortæller deres egen historie, om netop deres tid. Således kan de være bygget på samme sted mange gange og hver gang med netop tidens byggeskik. Stedet de er bygget på og de rumlige sammenhænge de indgår i og er med til at opretholde, er derimod sammensatte igennem tiden af historie og topografi.

Pladser og torve

1 Adelgade, Per Tygestorv

2 Per Tygestorv

3 Per Tygestorv

4 Adelgade, Havnestræde

5 Pladsen foran Stationsbygning

Pladser og torve i byen er de steder hvor byrummet åbner sig imellem bygningerne. Her kan vi mødes, opholde os og være i byen. Deres rum defineres af bygninger, deres karakter af belægning, beplantning, bygningernes indhold, stoflighed, farve, proportion, størrelse og rytme. Deres form og rum kan fortælle os om byen og dens historie og topografi.

6 Torvet fra Jomfrustræde

7 Torvet

8 Torvet, Rådhusstræde

9 Pottemagerstræde mod Havnevej

10 Havnevej

11 Torvet fra Jomfrustræde

Gader og stræder

Adelgade

1 Kig fra Rådhusstræde mod Torvestræde

2 Nr. 69, 71, 73, 75

3 Kig mod vest fra Torvestræde

4 Kig mod vest fra nr. 41

Adelgade er hovedgaden i midtbyen. Den er heterogen både rumligt og funktionelt. Både i bygningernes facader, højde, farver og rytme og i benyttelsen af dem.

Den bugter sig i sin østlige del og har et lige forløb i vest. Den indeholder butikker, caféer, biograf og meget mere i sin vestlige del mens den i den østlige rummer beboelse. Den varierer i bygningernes originalitet og viser sin funktion som handeleggade i vest. Her præges bygningerne af deres indhold og stueplanet er igennem sin funktion i dagtimerne åbent som en del af byens rum.

Gaden er kendetegnet ved sit lange forløb hvor facaderne flugter med huse fra sidste og forrige århundrede. Linjen brydes kun af stræderne der støder på og danner små pladser eller torve.

5 Rådhusstræde, fra Adelgade

6 Torvestræde, fra Adelgade

7 Rådhusstræde, fra Torvet

8 Rådhusstræde, fra Torvet

9 Jomfrustræde, fra Adelgade

Stræderne er ligeledes et særligt og væsentligt element i byens struktur og karakteristik. Rumligt, visuelt og funktionelt varierer de i høj grad og fortæller hver især byens historie og topografi fra netop deres beliggenhed. De fortæller om den tætte købstad med købmandsgårde og pakhuse; om Torvet og Rådhuset på byens høje ryg; om at støde til Adelgade længere nede og om at være forbindelse til Tubæk i tilfælde af brand. De viser den stejle skrænt i nord, hvor de åbner for udsigten over fjord og landskab. Og de fortæller hver især historien om købstaden der er en ø; ved at åbne for sig ud over vand og landskab på tværs af hovedakserne Adelgade og Torvet.

10 Havnevej, fra sydvest

11 Pottemagerstræde, fra Havnevej

12 Torvestræde, fra Pottemagerstræde

13 Kittenstræde

14 Kittenstræde

15 Pottemagerstræde

Byens grønne og blå rum og øens afgrænsning

ligger som kontrast omkring den gamle købstad, omkring øen.

Det er denne kontrast mellem by og landskab, mellem gråt, stenbelagt byrum og grønt og blåt *naturrum* der er så særlig for Præstø. Der er ingen formildende overgange fra midtby til land. Ingen villakvarter og forstad. Nok findes de omkring Præstø, men møder kun midtbyen på et meget lille stykke.

1 Dalen fra Østerbro mod fjorden

2 Fra Østerbro mod bagsiden af Adelgade

3 Tubæk å fra Østerbro

4 Fjorden, nord for Pottemagerstræde

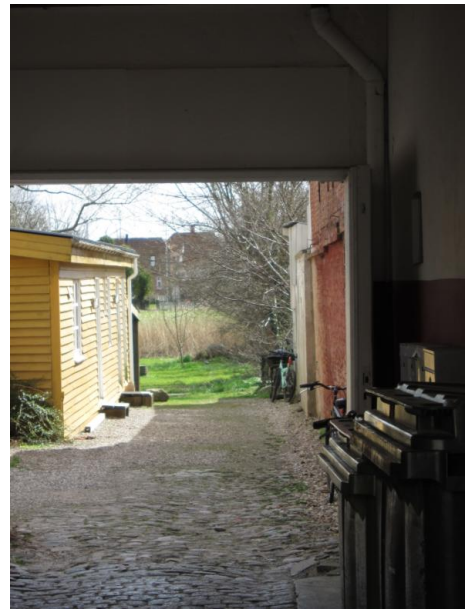
5 Nysø fra Pottemagerstræde/Havnevej

Således ligger Præstø midtby direkte op ad fjord, kystlandskab, å, skov og Nysøs godslandskab. Kontrasten imellem den tætte købstad og landskabet forstærker oplevelsen af by og land; de styrker hinanden igennem deres klare typologiske fremtræden: by og land. Selvom øen som Præstø blev bygget på er blevet landfast og byen har bredt sig langt udover den gamle ø's grænse, fornemmes den ældste del af byen, Præstø midtby, stadig som beliggende på en ø. Netop fordi byen er så klart afgrænset igennem landskabet.

Kig igennem porte til gårdrum, haver og rekreative områder

1 Adelgade 37

2 Adelgade 44

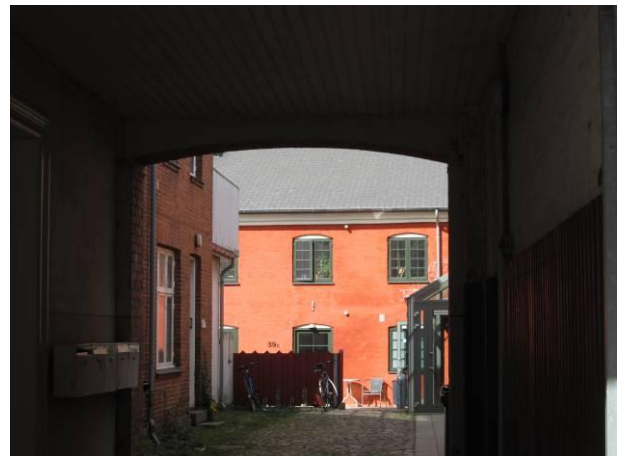
3 Adelgade 40

4 Klosterbakken 1

5 Adelgade 73

6 Adelgade 39/39c

Kig igennem porte til gårdrum, haver og rekreative områder giver en særlig forståelse af byen. Her viser den sine private rum og udsigter til landskabet. Men også den bagside, der i Præstø både vender indad og udad. Indad for den del af byen der ligger imellem de to hovedakser Adelgade og Torvet, og udad for den del der støder mod landskabet.

7 Torvestræde 7

8 Ibid.

9 Grønnegade 1

Bagsiden, der vender indad er oftest gårdrum som har karakter og atmosfære fra svunden tid. Her ses stadig en del kæmningsværk og det sjældnere, gennemtappede bindingsværk fra før 1800. Her kan gårdrummet skimtes, der dannes af forhuse og baghuse. Forhusene oprindeligt oftest butik eller udstilling og baghusene bolig.

Kiggene ud mod den bagside af byen som vender udad, styrker fornemmelsen af ø. Man skimter træer og vand lige bag husene, indrammet af porte og gårdrum.

På Torvets bagside bør nævnes de fine og originale lysthuse. Beliggende i de private haver som hører til Torvet, er de en fin og ydmyg del af det grønne rum der omgiver Præstø midtby.

Bevaringsforeningen for Præstø skriver således:

Lysthusene langs Antonitterstien i Præstø.

Lysthuse opstod der mange af i det bedre borgerskabs haver i løbet af 1800 tallet. Inspirationen kom fra de kongelige, senere adelige, lysthuse, hvoraf de første kendes fra 1500-tallet. Her kunne man indtage sin kaffe eller te efter at have promeneret i haven. V.C.S. Topsøe skriver i "I solskin" fra 1867: "Maden smager allerbedst i den friske luft mellem blomsterne og de prægtige grønne træer og det hændte at kancellirådens familie indtog hele måltider i lysthuset".

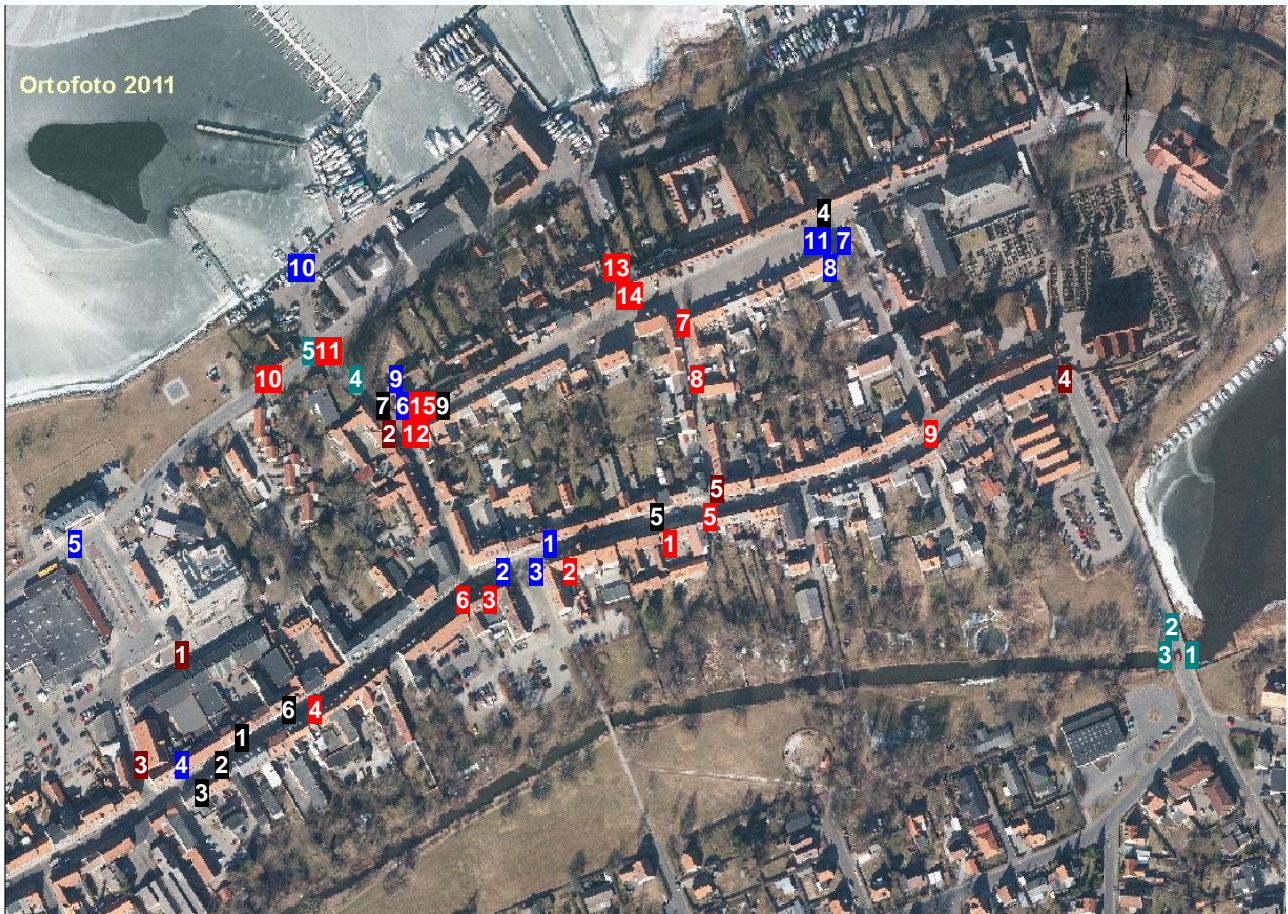
Lysthusene i Præstø ligger langs Antonitterstien, hvor der er god udsigt over fjorden, og til de flade holme "Lilleholm" og "Storeholm". Fra gammel tid var der til matriklerne i byen knyttet jordstrimler ude på holmene, hvorfra man kunne hente hør og strå til tagene og borgerne havde også ret til at holde køer derude. Det var også på holmene, at man samlede mågeæg om foråret, en tradition som fortsatte helt op til 1960'erne. "Om sommeren når mågerne yngede på holmene, blev drengene fra Præstø sejlet ud for at samle mågeæg. Byens trommeslager og lygtetænder O.C. Petersen, gik rundt i gaderne og udråbte efter en trommehvirvel, at der var mågeæg til salg på havnen".

Lysthusene ligger som perler på en snor, alle i forskellige farver og dimensioner. Hyggelige ser de ud. De er ydmyge, enkle, ærlige og blottet for prestigesignaler - og dog, ser man rigtig godt efter, kan vi fornemme en vis "rangorden". Vi skal kigge på Bodholdts lysthus, Dambæks badehus, Solfryd og ikke mindst snedkermesterens smukke røde lysthus i den gamle velbevarede have.

En tidligere beboer på Torvet i Præstø har fortalt: "Vi kom og skulle se på et hus på Torvet i Præstø, men købte et lysthus". Jo - Vi er mange der er glade for de små lysthuse langs Antonitterstien. Denne sti blev i 1840'erne forlænget rundt om Klosterbakken. I Bergs bog "Præstø Købstad" kan man læse: "Der er også i disse Aar, at der anlagdes Spadsersti nord og øst om Banken "Klosterbakken". Fra de kongelige Planteskoler i Petersværft og Hørsholm leveredes der uden betaling 1500 forskellige Planter af Poppel, Gran, Fyr, Lærk, Kastanie, Elm, Røn, Lind, Ask, Birk. Ahorn til Brug for Beplantningen". Smukt skulle det være og smukt er der stadig.

Det bør i sammenhæng med byens porte og gårdrum bemærkes at Præstø midtby har en del velbevarede og særlig smukt udførte træporte som med held kunne gøres til genstand for en nærmere og grundig kortlægning.

Tallene på kortet er relateret til fotos på side 11 - 18

WORK-SHOP

om kulturarv i Præstø midtby

ved borgermødet 17.april 2012
I Præstø Hallen

Ved work-shoppen blev [den dynamiske by](#) og [byens rum og bygninger](#) diskuteret og *brain-stormet*.

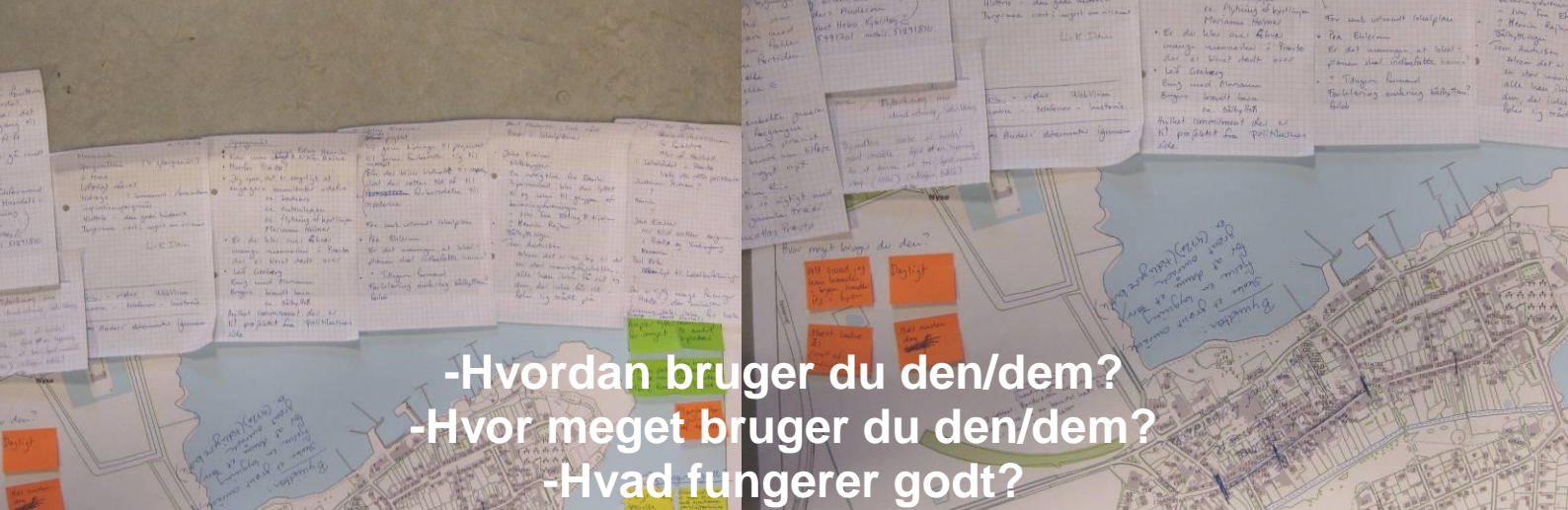
Ved seks borde blev temaerne [havnen](#), [byens torve og pladser](#), [Adelgade](#), [stræderne](#), [blå og grønne rum og porte og gårdrum](#) drøftet. Til hvert tema var fire spørgsmål udgangspunkt.

I det følgende summeres der op og fattes sammen på borgernes input og de kulturarvsmæssige kerneudsagn, forslag og emner refereres.

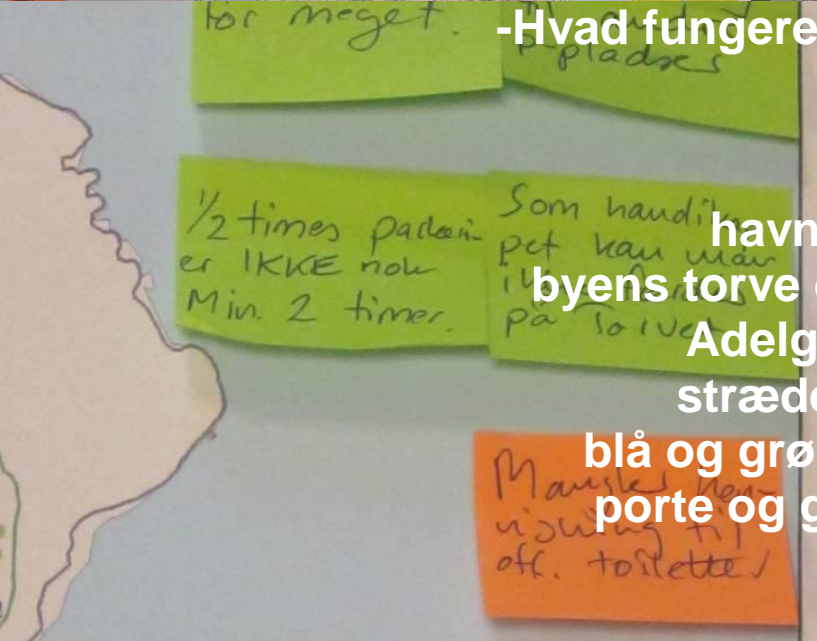
Der kom mange gode idéer og visioner på bordet som dog ikke alle relaterede til kulturarven. Disse vil tages med i visionsdelen af lokalplanskrivningen for Præstø midtby.

Præstø er en særlig by som er rig på synlig kulturarv
Der er mange måder at opleve og bruge sin by på

-Hvordan bruger du den/dem?
-Hvor meget bruger du den/dem?
-Hvad fungerer godt?
-Hvad fungerer ikke godt?

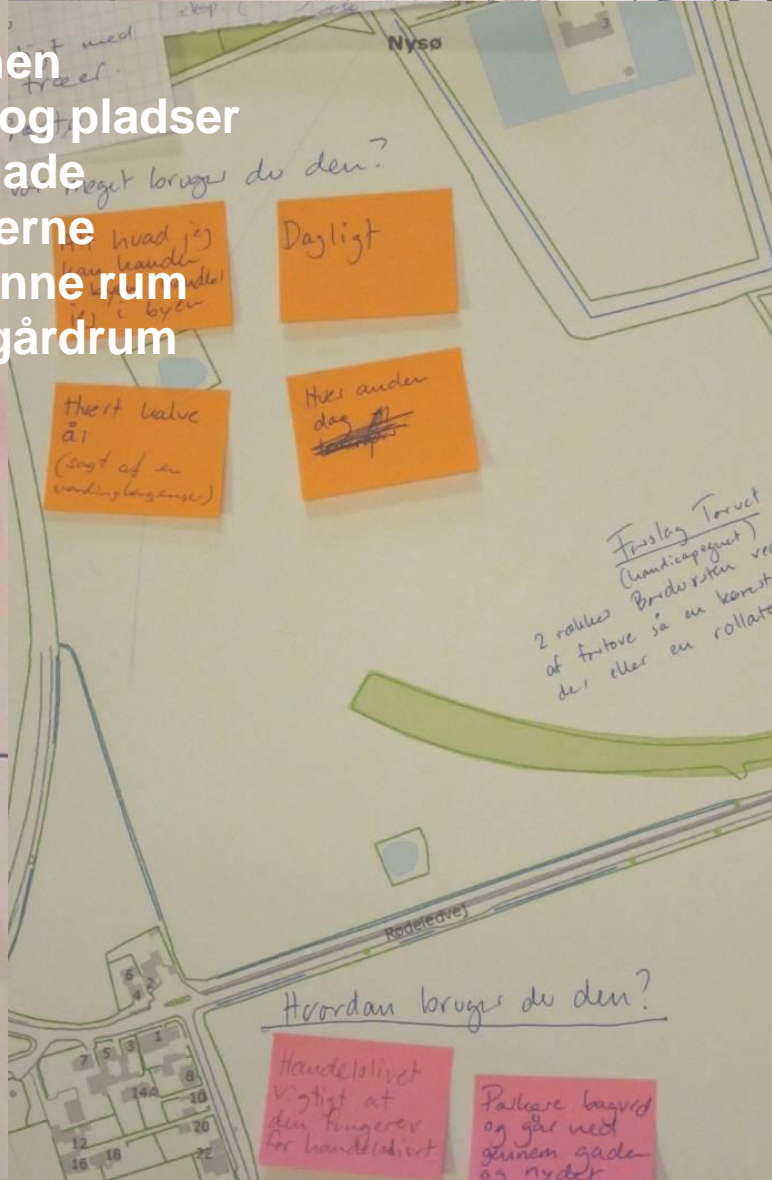
for meget.
Som handi...
1/2 times paden er IKKE nok
Min. 2 timer.

Dagligt
Hvis anden dag
Hvert løve ai (sagt af en vandinglængsel)

Mange forskellige specielle butikker
Erhvervsudlejere er gode til at holde deres ejendomme pene/nytteløse/istandsættelse/udvikling
Niveauspring til butikker lavt
GM bliver i standsat

Hvordan bruger du den?
Handelstilværet vigtigt at den fungerer for handelslivet
Forslag Torvet (handicapegnet) 2 rødder Brodersrøen ved af trætte så en kørestol der eller en rollator
En bevaringsværdig by
Efter behov skal man i biografen bruges ligesom den der atkæner

Havnen

I workshoppen deltog 4 personer, som var to sejlere som anvendte havnen som bådplads og to borgere som anvendte havnen som udflugtsmål (aftenture).

Følgende udsagn blev fremsat på workshoppen:

Havnen er en vigtig del af byen, måske den vigtigste.
Havnens fremtræden som skudehavn bør fastholdes. Den må ikke udvikle sig til en marina.
Der kan indgå cafeer og pakhuse i havnemiljøet.
(Skibs) Monterings forretninger er velkomne.
Turister i Adelgade – ikke på havnen.
Turistinformationen bør være på havnen.
Parkeringspladser – trafik vejledning til sikring af gode adgangs og arbejdsforhold for havneaktiviteterne.
Forskønnelse – blomster. Forskønnelsen af havneområdet bør overvejes og forbedres.
Adgangsforhold skal forbedres.
Åbne op og skabe sammenhæng med byen.
Kvaliteten i havneområdet er vandet – natur.
Havnen skal være god for aktiviteter for bådejere.
Der er et stort ønske om at få en flydende ponton badebro på strandarealet.
Fastholde muligheden for kulturelle aktiviteter, som at solen spilles ned ved det gl. pakhus.
Adskillelse af aktiviteter.
Finansiering af havneaktiviteter bør drøftes.
Der bør skabes mulighed for placering af bevaringsværdige skibe – gratis pladser.
Havnen skal kunne bruges som udflugtspunkt for byens borgere

En borger fortæller:

"Præstø Havn omtales første gang i 1321 sammen med de første omtaler af byen og byens navn. Oprindeligt blot som en anløbsbro, men siden har havnen været en betydningsfuld del af byens udvikling og vækst som trafik- og fiskerihavn.

Præstø Havn indgår som en naturlig del af den gamle købstad. Fredede pakhuse og toldbygning står som et monument over havnens fortid som travl trafikhavn, hvor skibe sejlede i fast rutefart til og fra København med korn, tømmer og brændsel. Havnen fungerede samtidig som udskibningshavn for Næstved i forhold til f.eks. Sydsverige. Fra omkring år 1900 øgedes denne trafik med åbningen af jernbanen mellem Næstved og Præstø.

I mange år var havnen desuden stedet, hvor byens og omegnens fiskere landede deres fangster til videre salg.

I 1960'erne stilnede den erhvervmæssige trafik af for efterhånden helt at uddø og blot efterlade nogle få fritidsfiskere med deres både og fangstredskaber ved den vestligste bro, der går under betegnelserne "Fiskeribroen" eller "Tuborgbroen".

Mens Præstø Havn langsomt blev omdannet til lystbådehavn med omkring 300 bådpladser, bibeholdt man de smukke, gamle gule og røde bygninger på kajarealerne, som derved blev rammen om et ganske unikt miljø.

Siden 1972 har Præstø Søsportscenter haft ansvaret for havnen. Præstø Søsportscenter er et driftsselskab oprettet i et samarbejde mellem Vordingborg Kommune og Præstø Sejlklub.

Mens hele den øvrige by har været reguleret gennem forskellige lokalplaner, har der aldrig været udarbejdet og vedtaget en lokalplan for Præstø Havn.”

Hvordan bruges torvene/hvad bruger du dem til?

Byens torve og pladser bruges primært til gennemgang. Og til Fransk Forår ikke at forglemme.

Torvene bliver faktisk meget lidt brugt: Folk krydser hen over dem men opholder sig kun i meget ringe grad på dem.

Hvad fungerer godt?

Det gamle torv er flot, hvad enten man synes, at der er for mange eller for få biler på det. Når der bliver holdt Fransk Forår, viser det sig fra sin allersmukkeste side, og så er der folkeliv. Tilsvarende fungerer Kalkbrænderitorvet, når der f.eks. er børneløppemarked.

Hvad fungerer ikke godt?

Der er generelt alt for dødt på alle torvene! Der mangler siddepladser til ophold og legemuligheder for børnene. Måske kunne ugentlige markeder med lokale fødevarer, à la Steges, være en måde at skabe noget liv?

”Ramblaen” er en stenørken! Det fungerer ikke med busserne på pladsen, og den funktion kunne med fordel flyttes. Det ville være fint at få skabt noget byrum midt på pladsen, som det kunne være attraktivt at opholde sig i. For at opnå det kunne man fjerne stenene men tilføje træer, bænke og måske noget vand. I forhold til livet på torvet bør Netto have indgang i den anden ende af bygningen, så folk naturligt kommer ud til de andre butikker.

Adelgade

Der var stort engagement rundt om bordet. Umiddelbart er man glad for Adelgade og bruger gaden både som hovedfærdselsåre og som hande!sgade. Der er færdsel morgen, dag og aften afhængig af ens ærinder.

Herunder er noteret direkte fra de sedler, der blev sat på kortet.

Hvordan bruger du den?

Handelslivet – vigtigt at den fungerer for handelslivet.

Parkerer bagved og går ned gennem gaden og nyder det.

Efter behov – skal man i biografen bruger man den om aftenen.

Jeg kører igennem om aftenen hver anden dag, for at komme ned til posthuset og poste breve.

En bevaringsværdig by.

Hvor meget bruger du den?

Dagligt.

Hver anden dag.

Alt hvad jeg kan handle i byen, handler jeg i byen.

Hvert halve år kommer jeg til et møde i byen.

Hvad fungerer godt?

Mange forskellige specialbutikker.

Blomster i standere er flotte.

Lamper ok.

Intimt tæt gaderum.

Man kommer tæt på butiksfacaden.

GM bliver i stand sat.

Erhvervsudlejere er gode til at holde deres ejendomme pæne/ nytækning/ istandsætning/ udvikling.

Niveauspringet til butikkerne fra gaden er lave. Det er et plus for handicappede og dårligt gående og kan med fordel ved en renovering af fortovet med tiden udjævnes helt.

Hvad fungerer ikke godt?

Ampler fylder for meget i gaden.

Der mangler henvisning til andre p-pladser, hvor man kan holde i længere tid.

½ times parkering er ikke nok tid, når man er inde i en butik og handle.

Som handicappet kan man ikke færdes på Torvet.

Mangler henvisning til offentlige toiletter.

Stræderne:

Hvordan bruger du dem?

Som adgang til handel/Adelgade

Kittenstræde bruges meget som adgang til havnen og de grønne områder nord for byen

Per Thygestorv/stræde bruges meget – adgang /forbindelse til det grønne område syd for byen – Tubæk å

Hvad fungerer godt?

Udsigten er god

Der er varieret og stort fugleliv

Per Thygesbro er uundværlig som forbindelse til sydbyen

Hvad fungerer ikke så godt?

Hestemøllestræde mangler lys

Per Thygestorv er slidt+dårlige værn

Generelt bilkørslen i stræderne fungerer ikke

Lastbiltrafik igennem stræderne til hotellet fungerer ikke

Grønne og blå rum

Stiforløb fra Nysø langs vandet, havnen, stranden, Frederiksminde og Dalen.

Anvendes til gå- og cykelture, ophold.

Fungerer godt: Flot vedligeholdte grønne områder.

Fungerer ikke godt: Bærer præg af at der ikke er penge. Der mangler skraldespande

Arealer langs Tubæk Å; Bibliotekshave, spejdergrund, Engen, Campingplads.

Anvendelse: Spejderne sejler på åen. Genvej til Adelgade. Gåture. Leg på legepladsen.

Fungerer godt: Meget smukt og sårbart område, skal beskyttes, kun fodtrafik.

Fungerer ikke godt: Vedligeholdelse af åbrinker, der ligger gamle cykler i åen.

Visioner/ønsker:

- Der ønskes mere grønt og flere bløde linjer på byens pladser og torve. Sv. Gønges torv er for stort og åbent og firkantet, med for meget beton og høje bygninger, - og ingen hygge. Grønt ønskes. Cafemiljø ved Sv. Gønges Torv som supplement til Havnen. Selve Ramblaen med vandskulpturer fungerer godt og er fint afgrænset af bygninger. Brænderitorvet åbnes mod Adelgade og mod Sv. Gønges Torv.
- Mulighed for at sejle længere, både op ad åen og den anden vej om til havnen. Åbne baggårde/haver op ned mod åen, flere broer til Engen. P-plads på Engen ville kunne aflaste Havnegade og Adelgade kunne omdannes til gågade. Udvidelse af p-plads ved campingpladsen samt ved Heins vandskulptur.

Porte og Gårdrum i præstø:

Der er lige så meget unikt i gårdrummene som i gaderne.

Men, det privat-retlige er et problem i forhold til at komme til at opleve gårdrummene, da de oftest er i privat eje. *Citat anonymt: "Jeg vil ikke være specielt benøvet over at folk går ind og ud af vores gårdrum!"*

Grønne gårdrum

Der er nogle større samlede gårdrum – som er helt unikke – de kan ses oppe fra kirketårnet.

Farver

Borgmestergården også kaldet Byfoged Møllers gård viser en særlig historie om farverne i byen. Der er anvendt okkerrødt i gården og okkergult til gaden. Det skyldes formentligt at der i gamle dage var jernvitriol i den okkerfarve der anvendtes i gårdene – fordi jernvitriol virker desinficerende i for det ko- og hestemøg m.m. som dyrehold i gårdene afstedkom.

Adelgade og Åen

Vedr. ejendomme med facade til Adelgade og have til åen – så boede man typisk i "baghusene" (med have ned til åen) og havde forretning/virksomhed ud til Adelgade.

Mange spændende kig fra Adelgade og ned mod åen (igennem portene).

Stien langs åen burde ligge helt nede ved selve åen og der burde være mulighed for at passere igennem og over åen, samt gå videre langs eller op over Antonihøj og ned til kysten ved havnen. Det ville kunne gøre det muligt at gå en tur hele vejen rundt om øen /rekreativ mulighed og det vil fremhæve den gamle ø – der har lagt grund til byens navn.

Flotte/dejlige/specielle gårdrum

Bag torvecaféen er der et gårdrum, hvor der tidligere var en restaurant/café hvor man kunne få stegte ål i dejlige omgivelser.

"Kaktus" – Helles gård.

Grundtvigs hus er et rigtigt godt/flot gårdrum.

Torverummet (Svend Gønges torv) – det nye der er dannet ved Netto er godt – en restaurant for enden af det gårdrum ville være rigtig godt. ("Det bruges i dag stort set kun når Civilforsvaret laver risengrød til jul!!").

En scene her ville også være god.

Der er nogle fine rum med en historie ved det røde pakhuis. Det var her bønderne i gamle dage kom og afleverede og hentede varer. Hestevognene parkeret og der var/er stalde.

På Per Thyges torv var der i gamle dage fyldt med gode staldepladser – i dag kommer kun en ostehandler.

Brænderitorvet – "Mange brændevinsbrændere".

Passager

Der er meget fin passage igennem Apotekerassistenternes Pensionskasses gård også kaldet Malterigrunden. Der er offentlig gennemgang. Mange spændende kig fra Adelgade og ned mod åen (igennem portene).

Historie og topografi i forhold til de to hovedtemaer

Perspektiverer og peger på de sammenhænge der er afgørende for kulturarvsscreeningens karakteristik af Præstø midtby.

Der refereres til fredede og SAVE-registrerede bygninger, jf. www.kulturarv.dk, hvor der findes uddybende beskrivelse og fotoregistrering af de viste bygninger, landets øvrige fredede bygninger samt alle SAVE-registrerede bygninger (bygninger opført inden 1940) På nedenstående kort vises Præstø midtby med fredede og bevarelsværdige bygninger med SAVE-værdi fra 1-4.

Bygningerne er yderligere fotoregistrerede af bevaringsforeningen for Præstø og lagt på FBB's database:

"I forbindelse med fotoregistreringen af fredede og bevarelsværdige bygninger i Præstø købstads bymidte 2010, blev der etableret en lille udstilling i byrådssalen på Præstø gamle rådhus med ca. 30 af de omkring 90 fotoregistrerede bygninger.

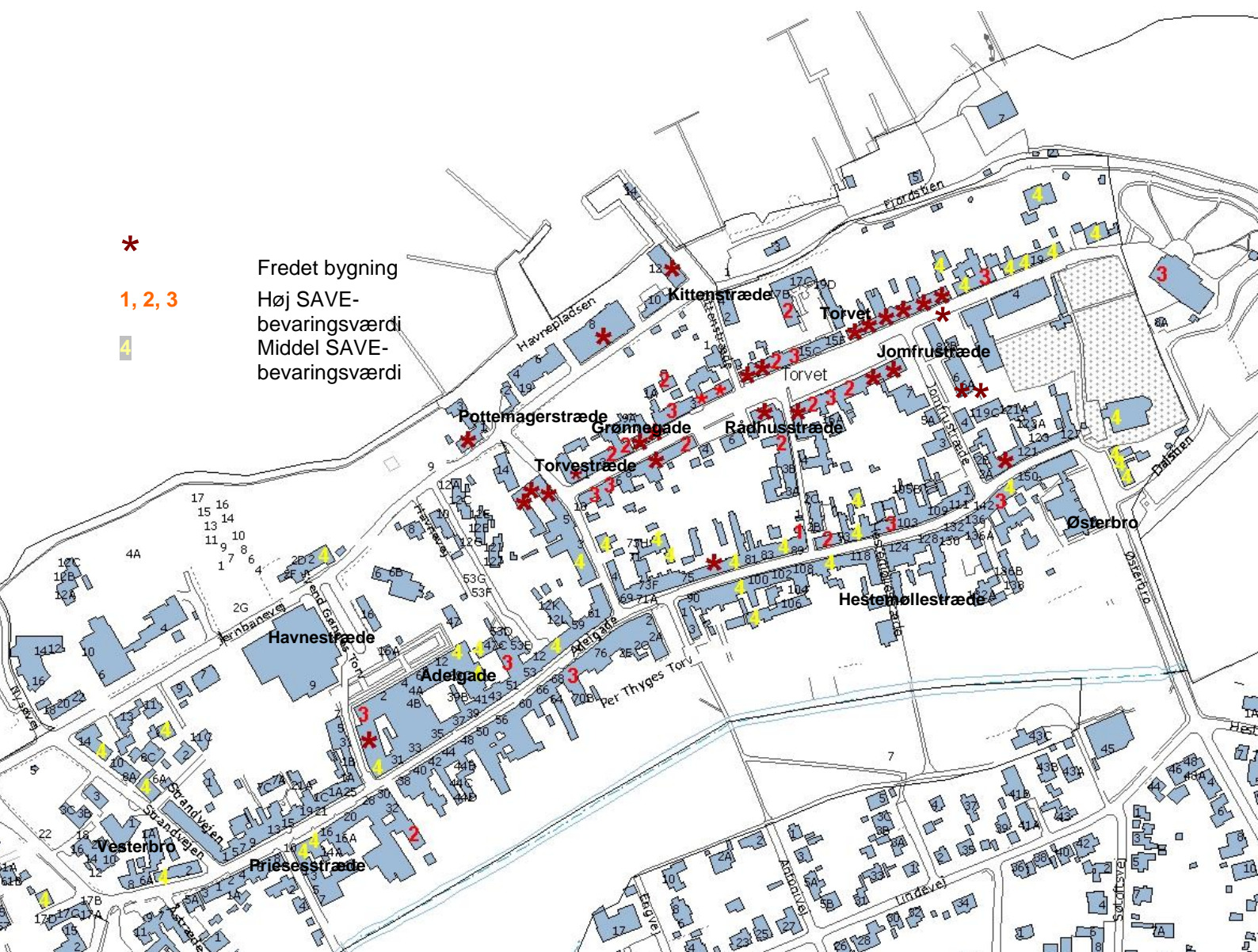
Det er udstillingens formål at være "øjen-åbner" og således vise de værdier, vi skal værne om, eller det, der kunne være smukkere.

De fotos, der er blevet taget i forbindelse med dette pilotprojekt, er lagt ind på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside www.kulturarv.dk/fbb for fredede og bevarelsværdige bygninger. Alle kan således få syn for sagn; man kan finde sit eget hus eller gå på opdagelse hos alle de andre. Formålet er at dokumentere købstadens bygninger og deres aktuelle tilstand, gerne i forhold til, hvordan det har set ud "i gamle dage".

August 2010

Bevaringsforeningen for Præstø og Omegn

www.bvpo.dk

Byens rum og bygninger historisk og topografisk

Forholder sig til udvalgte byrum og bygninger i Præstø midtby.

Betegnelsen byens rum, eller byrum bruges om en række offentligt tilgængelige arealer i form af pladser, gaderum, det grønne og blå omkring midtbyen. Det bruges også om halvoffentlige eller private gårdrum som visuelt bliver en del af byens rum.

Det er en af kulturarvsscreeningens ambitioner at pege på variationen i byrum og den kvalitet der ligger i at forskelligheden eller særegenheden samtidig understreger fortællingen om Præstø – om Præstø's historie og topografi. De forskellige byrum har deres egen identitet men opleves samtidigt som del af øen som helhed.

Havnen, "Præstø hører til de mange nye havnebyer, der opstod i den tidlige middelalder – dvs. 1100- og 1200-tallet. Udskipningen af korn fra oplandet til det nordtyske Hanseforbunds købmænd har sandsynligvis været byens vigtigste aktiv. Noget fiskeri har der sikkert også været drevet fra Præstø." (1991 Miljøministeriet). Havnen kan meget vel tænkes som selve motivationen for at anlægge byen. Fungerende som Næstved Skovklosters ladeplads fra omkring 1164 skaffede havnen ved Bolefjorden klosteret adgang til Skanørmarkedet, Øresund og Østersø og sparede det den lange og farefulde søvej omkring Sydsjælland. Det tidligste og vedvarende formål med havnen var altså handel. Derfor kan hele byens struktur ses som opstået på baggrund af den.

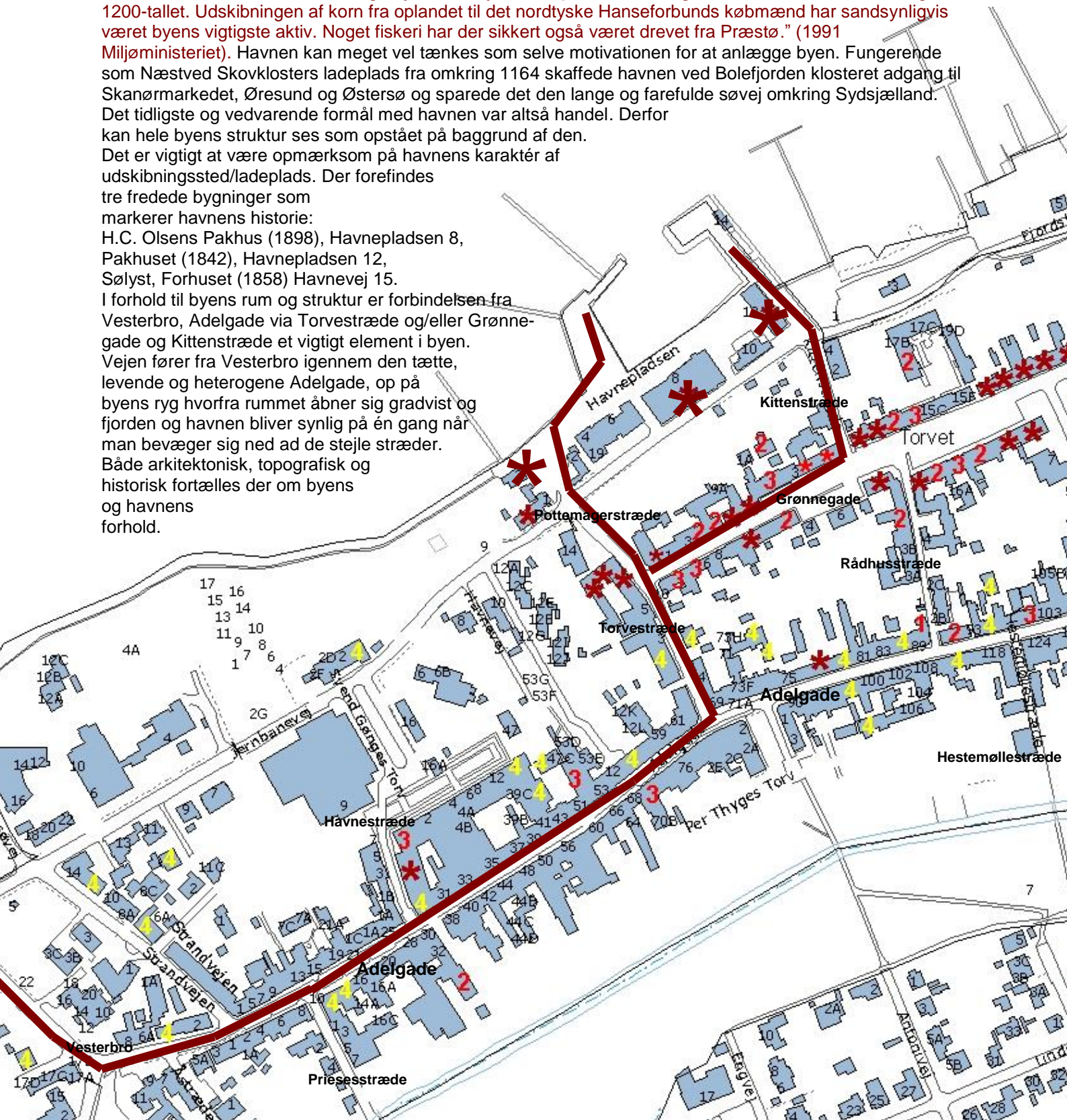
Det er vigtigt at være opmærksom på havnens karakter af udskipningssted/ladeplads. Der forefindes

tre fredede bygninger som markerer havnens historie:

H.C. Olsens Pakhus (1898), Havnepladsen 8, Pakhuset (1842), Havnepladsen 12, Sølyst, Forhuset (1858) Havnevej 15.

I forhold til byens rum og struktur er forbindelsen fra Vesterbro, Adelgade via Torvestræde og/eller Grønnegade og Kittenstræde et vigtigt element i byen.

Vejen fører fra Vesterbro igennem den tætte, levende og heterogene Adelgade, op på byens ryg hvorfra rummet åbner sig gradvist og fjorden og havnen bliver synlig på én gang når man bevæger sig ned ad de stejle stræder. Både arkitektonisk, topografisk og historisk fortælles der om byens og havnens forhold.

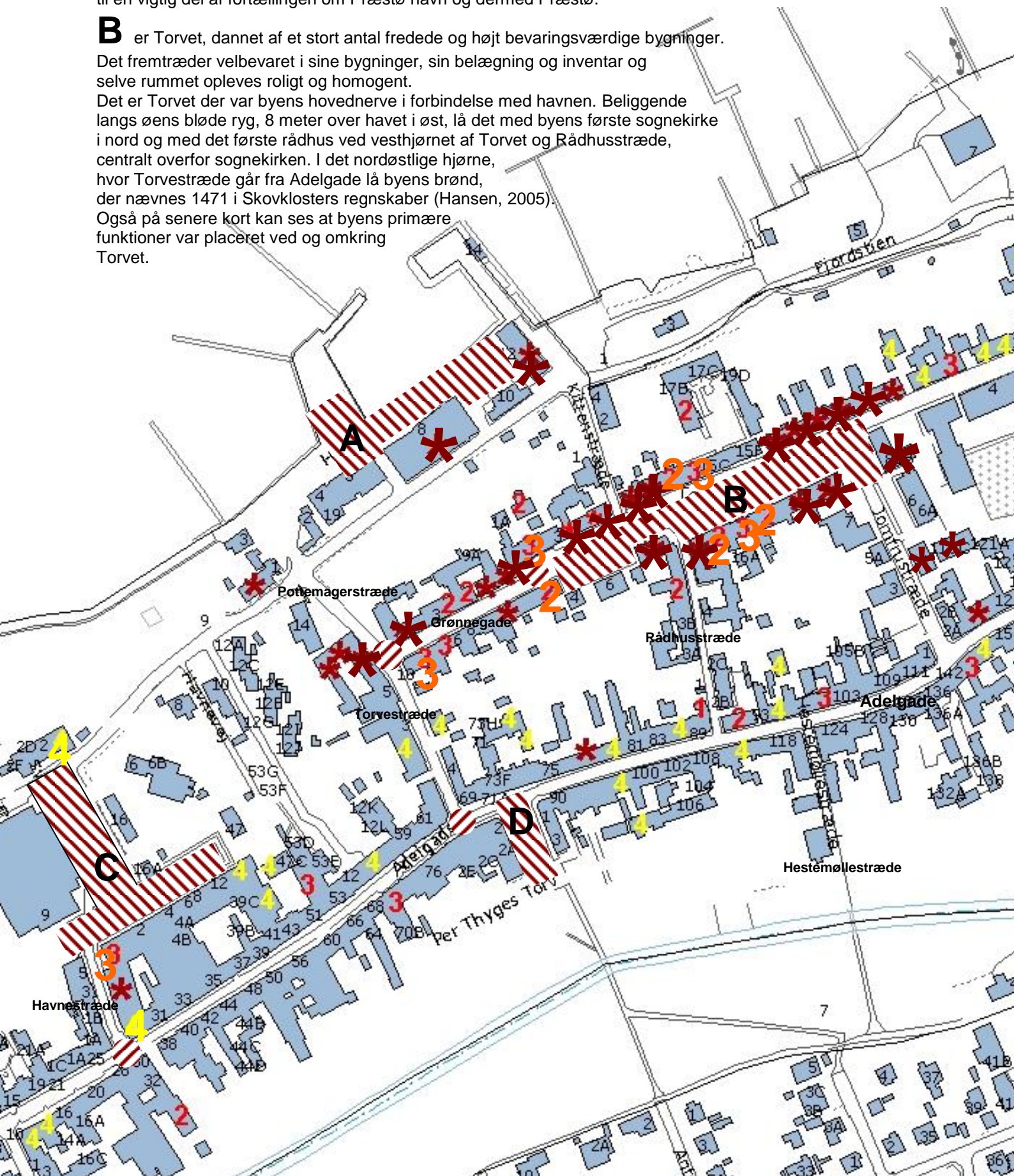

Byens torve og pladser

A er havnepladsen og relaterer sig til havnen. Den bruges og der er liv og aktivitet som forholder sig både til havnen og til byen tæt på. De to fredede pakhuse danner ryg mod byen og opretholder det historiske præg af udskibningshavn. Kombinationen af nutidig brug og aktivitet med det historiske præg, gør pladsen til en vigtig del af fortællingen om Præstø havn og dermed Præstø.

B er Torvet, dannet af et stort antal fredede og højt bevaringsværdige bygninger. Det fremtræder velbevaret i sine bygninger, sin belægning og inventar og selve rummet opleves roligt og homogent.

Det er Torvet der var byens hovednerve i forbindelse med havnen. Beliggende langs øens bløde ryg, 8 meter over havet i øst, lå det med byens første sognekirke i nord og med det første rådhus ved vesthjørnet af Torvet og Rådhusstræde, centralt overfor sognekirken. I det nordøstlige hjørne, hvor Torvestræde går fra Adelgade lå byens brønd, der nævnes 1471 i Skovklosters regnskaber (Hansen, 2005). Også på senere kort kan ses at byens primære funktioner var placeret ved og omkring Torvet.

Fredede bygninger ved Torvet:

Torvet 10. Præstø Rådhus og arrestbygning. Rådhuset (1823 efter tegning ca. 1803 af Willads Stilling og C.F. Hansen, udvidet og ombygget 1868) og arrestbygningen (1850). F. 1977. Udv. 1982.*

Torvet 11. Torvet 11, Præstø. Forhuset (1845). F. 1982.*

Torvet 12. Torvet 12, Præstø. Forhus (1854) og sidehus (1856, forhøjet 1867). F. 1982.

Torvet 19. Torvet 19, Præstø. Forhuset (1853 af M.S. Miede). F. 1982.

Torvet 20. Torvet 20, Præstø. Forhuset (1744, ombygget 1832). F. 1982.*

Torvet 21. Torvet 21, Præstø. Forhuset (1853 af M.S. Miede). F. 1982.*

Torvet 23. Torvet 23, Præstø. Forhuset (1853 af M.S. Miede) og sidehuset (ca. 1900). F. 1982.*

Torvet 24. Torvet 24, Præstø. Forhuset (1913). F. 1982.*

Torvet 5. Torvet 5, Præstø. Forhuset (1854). F. 1982.*

Torvet 7. Torvet 7, Præstø. Forhuset (1819, facaden og den ene gavl grundmuret 1846). F. 1982.*

Torvet 9. Torvet 9, Præstø. Forhus (før 1738, grundmuret i 1800-tallet) og sidehus (1885). F. 1982.*

I dag ligger Torvet smukt og velholdt men uden byens hovedfunktioner. Gade- og byliv foregår andetsteds og Torvet er et billede på ældre tiders byggeri og byrum. Det spejler stadig til dels sin gamle funktion men mest som et minde.

C er Svend Gønges Torv, Havnevej og Jernbanevej. Et byrum der er sammensat både rumligt, stilsmæssigt, funktionelt og historisk.

Med Grønvolds pakhus fra 1853 som ryg og den gamle banegårdsbygning fra 1900 som afslutning af den nord/sydgående hovedakse, har det ingredienserne til et regulært og klart defineret rum. Mod øst opløses rummet og opleves fragmenteret, da bygningerne her nok forholder sig til rummets hovedretninger men springer i skala, størrelse, rytme og placering. Således er pladsen og rummet her defineret af bygninger der danner mange forskellige rumtyper. Øst/vestaksen, der så klart defineres af pakhuset har også svært ved at finde sin rumlige afgrænsning. I øst bliver rummet privat og ender visuelt i træer og have. I vest fortsætter det ubegrænset og bliver til ét stort åbent rum med parkering.

I Nord/sydgående retning defineres næsten hele rummets længde af den nyere supermarkedsbygning som er bygget i ét plan. Samtidig skæres det i sin sydlige tredjedel diagonalt af Havnestræde således bevægelserne i rummet ligesom bygningerne danner flere og fragmenterede rum.

Historisk er byrummet også fragmenteret. Den buede Havnestræde viser hvor kysten lå, altså hvor øen sluttede. Vest for den er byen bygget på opfyldt grund. Pladsen indeholder altså her en fortælling om topografi og historie der kunne styrkes ved en klar byarkitektur.

Ingen af bygningerne omkring det beskrevne byrum er fredede. Pakhuset har en høj bevaringsværdi, Banegårdsbygningen en øvre middelværdi.

D er Per Thyges Torv. Anlagt i nyere tid og klart defineret fra tre sider. I syd ender torvet i parkering og de grønne arealer ved Tubæk Å og er her en smule uklart i sin rumlige sammenhæng. Passagen til åen er et fint træk der kunne markeres mere.

Strædets historie er her at det blev anlagt efter de mange brande i 18. århundrede for at sikre hurtig adgang til vand. Denne fortælling kan anes i det moment der ligger i åbningen af Adelgade og kigget ud i det grønne. Her styrkes også fortællingen om øen og bagsiden af byen ud mod landskabet.

Der er ingen fredninger eller højere bevaringsværdier omkring torvet.

 er små pladser og åbninger i byrummet, der indbyder til ophold eller giver en rumlig og inventarmæssig idé om et ophold i stræder og gaders bevægelse.

Hvor Torvestræde møder Adelgade og Havnestræde møder Adelgade, er der byrum der både i belægning og med bænke indbyder til et ophold. De rundede hushjørner åbner pladsen og man får et kig op mod Grønnegade/Pottemagerstræde, hvor næste lille plads kan skimtes eller mod det åbne Svend Gønges Torv. Pladserne på Adelgade lægger op til en pause i den bevægelse der præger Adelgade. Dens rum relaterer til gadens byrum som i høj grad er butikkers og de åbne facaders.

Ved de to små pladser er ingen bygninger med fredning eller høj bevaringsværdi.

Pladsen ved Pottemagerstræde/Grønnegade derimod opleves nærmest modsat. Her er helt roligt, både rumligt, arkitektonisk og trafikalt. Man er her på ryggen af øen og kan se ned mod havnen og vandet i nord og mod Adelgade i syd. Alle tre hjørner der danner pladsen er af høj bevaringsværdi, de to er fredede:

Grønnegade 1. Den gamle Borgmestergård, Præstø. Forhus (1823, senere grundmuret), sidehus og baghus (1826). F. 1982.

Torvestræde 7. Grundtvigs Hus, Præstø. Forhus og baghus (1820-21) samt sidehus (1862). F. 1982.*

Adelgade er i dag hovedgade og handelsstrøg. Den forbinder Vestebro og Østerbro og er dermed stadig øens forbindelse til Sjælland.

Længe har man tænkt Adelgade som Præstø's oprindelige hovedgade, måske grundet det fornemme navn kombineret med at man mente forbindelsen fra vestbroen til kirken og broen i øst som meget betydningsfuld. Imidlertid er forbindelsen til kirken først af betydning efter Reformationen, da sognekirkefunktionen overgår til klosterkirken. Endvidere etableres Østerbro først i 18. århundrede som forbindelse til Skibinge Sogn (Hansen, 2005). Navnet Adelgade er heller ikke helt gammelt: Både i 1600- og 1500-tallet hedder den Grønnegade hvilket kan pege på den ikke har været helt udbygget før senere. Dette fratager den en del betydning i byens tidlige hovedstruktur.

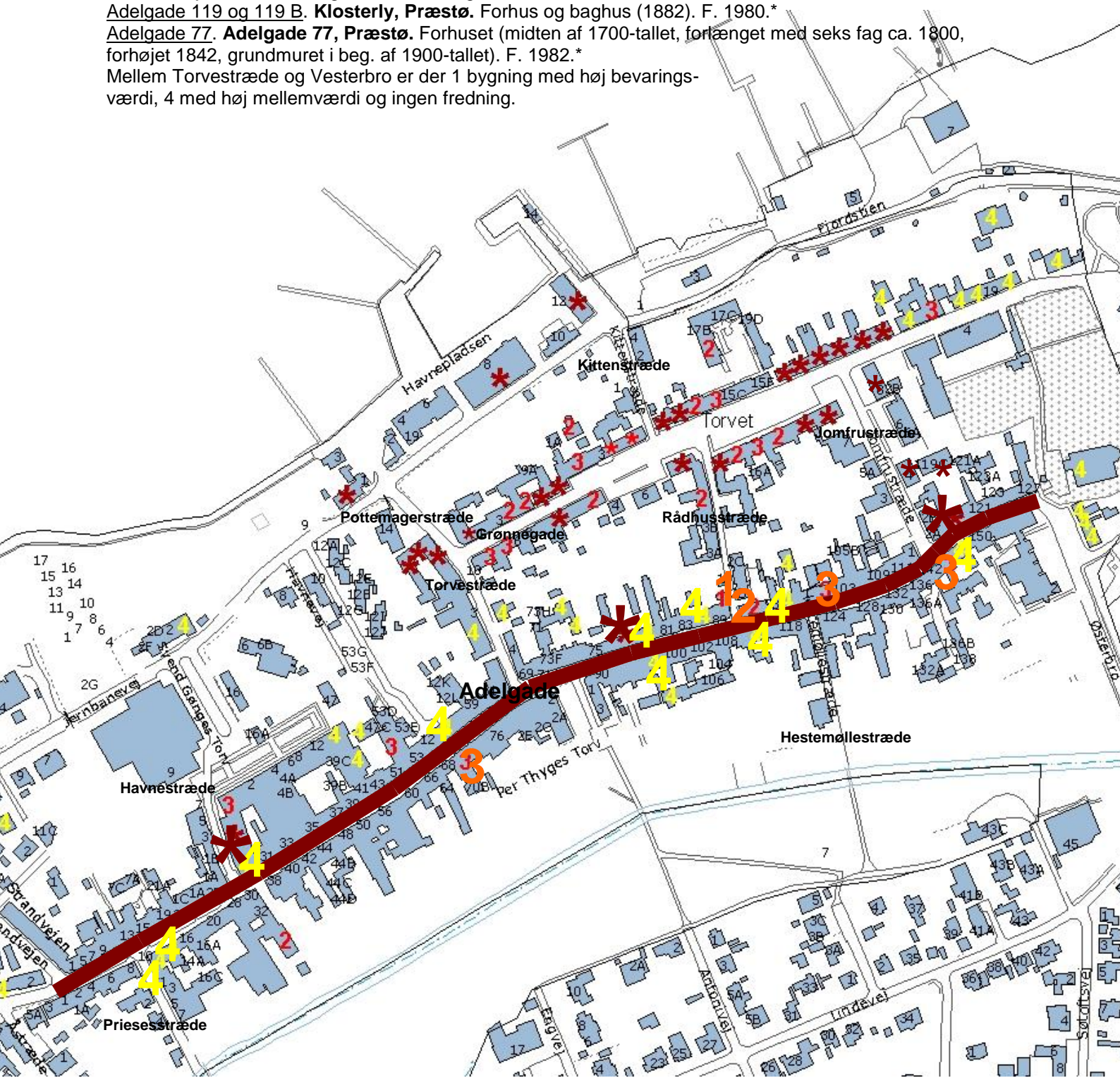
Det er også først efter de mange brande at Adelgade får det markerede forløb med facader på linje og åbninger ned mod åen. I 1751 får Præstø sin første form for *Lokalplan* der gælder for Adelgade (se Tidslinjen, del 1 s. 40).

I dag er gaden Præstø's hovednerve i forhold til byens dynamik og liv i det offentlige rum. Den fortæller stadig om sin funktion som øst/vest-forbindelse og fortæller ligeledes om købmandsgårdene og pakhusene i byen. I sin østlige ende, mellem Torvestræde og Østerbro, har den 4 bygninger med høj bevaringsværdi, 6 med en høj mellemværdi og to med fredning:

Adelgade 119 og 119 B. Klosterly, Præstø. Forhus og baghus (1882). F. 1980.*

Adelgade 77. Adelgade 77, Præstø. Forhuset (midten af 1700-tallet, forlænget med seks fag ca. 1800, forhøjet 1842, grundmuret i beg. af 1900-tallet). F. 1982.*

Mellem Torvestræde og Vesterbro er der 1 bygning med høj bevaringsværdi, 4 med høj mellemværdi og ingen fredning.

Stræderne er forbindelserne på tværs af de to hovedakser. De forbinder hovedakserne, Torvet med Adelgade, dvs. bymidtens to rumlige hovedelementer: Det langsomme og rolige med det hurtigere, dynamiske.

De forbinder også videre ud til øens grønne og blå afgrænsning: Til Havnen, fjorden og Tubæk å. Historisk har de haft deres klare funktion: Torvestræde og Pottemagerstræde fører fra Adelgade til Havnen, Kittenstræde fra Torvet til Havnen. Torvestræde, Rådhusstræde og Jomfrustræde forbinder Adelgade med Torvet: handelsgadens funktioner med bytorvets. Priesesstræde, Per Thyges Torv og Hestemøllestræde giver adgang til vandet.

Rumligt fortæller de øens historie ved at man bevæger sig på tværs af byen og terrænet. Den opleves i snit, dvs. på den korte afstand som stræderne udgør i hele sin topografi. Fra det lavtliggende område omkring Tubæk å over det lidt højere Adelgade til Torvet på ryggen af øen. Herfra falder Stræderne stejlt mod havnen og fjorden.

Kittenstræde og Pottemagerstræde har højeste koncentration af fredninger: De to hjørnebygninger Torvet 19 og 21 og Pakhuset Havnepladsen 12 markerer start og slut, højeste og laveste del af Kittenstræde.

Pottemagerstræde har Torvestræde 7, **Grundtvigs Hus, Præstø**. Forhus og baghus (1820-21) samt sidehus (1862). F. 1982.* med tre fredede bygninger på højde med Torvet og slutter nederst i Sølyst.

De tre stræder mellem Torvet og Adelgade har også fredninger i deres møde med Torvet og en enkelt på vejen til Adelgade: Jomfrustræde 4, **Den tidl. Tekniske Skole, Præstø**. Skolebygningen (1891 af Frederik Wilsbech). F. 1982.*

Jomfrustræde 8, **Den Borgerlige Velgørenheds Stiftelse, Præstø**. Forhuset (1869), sidehuset (1870) og muren langs Klosterbakken. F. 1982. Torvestræde har 2 bevaringsværdige bygninger med øvre middelværdi mens Rådhusstræde har én og en med høj værdi.

De tre stræder der fører fra Adelgade til Tubæk å har ingen fredninger og kun en enkelt bygning i Priesesstræde med en høj middelværdi.

Blå og grønne rum er rummet omkring Præstø midtby, det rum der omgiver byen så den bliver en ø. Her er fjorden med havnen der skifter mellem broer og siv ved nordkysten og med *Dalen*, den mindre etablerede, mere selvgroede lystbådehavn med sine broer ud i sivene tæt på Østerbro.

Der er Antoniehøjen, aktuelt udpeget som regionalt, geologisk interesseområde, som fortæller os om det markante tunneldalsystem fra Præstø over Bårse til Næstved der under istiderne blev eroderet, så der blev aflejret smeltevandsaflejringer samt de karakteristiske åsbakker (Storstrøms Amt, 2000)

"At ankomme til Præstø fra vest, omgivet af marker på alle sider lige indtil man er helt inde i den gamle købstad, er unikt. Fra det gamle torv har man et enestående og meget smukt syn hen over de røde tegltage ud mod Antoniehøjen, der rejser sig i baggrunden enten sort, grøn eller gul - alt efter årstiden. Et så smukt syn findes næppe i mange andre danske byer." Cit. Bevaringsforeningen for Præstø og omegn, Indsigelse imod forslag til kommuneplan for Vordingborg kommuneplan 2021 for så vidt angår områderne B.16.06, B.16.15 og E.16.07 (Antonihøjen/Præstø). Og så er der det opfyldte terræn med Tubæk å syd for midtbyen som fortæller os om øen og dens afgrænsning.

Sat i historisk perspektiv er Præstøs grønne og blå rum ændrede, men kun i en sådan grad at historien om øen med købstaden stadig kan opleves. Man kan komme hele vejen rundt om byen og det grønne/blå rum er kun brudt på et lille stykke i vest.

Porte og gårdrum er der mange af i Præstø midtby. De fortæller stadig i høj grad historier om livet i købstadens *guldalder*, tiden fra slutningen af det 18. århundrede og frem til starten af det 20.

Porte og gårdrum fortæller os også om overgangene fra offentligt over halvoffentligt til privat byrum: En åben port kan indbyde til at kigge ind, men en lukket havelåge inde i gårdrummet fortæller at her starter det helt private. Gårdrummene og de åbne porte fortæller her altså om en graduering i tre stadier. Denne spejler bygningernes brug: Forhusene, som var værksted, udstilling og butik; baghusene, som var beboelse, og haverne, som var helt private områder.

Samtidig fortæller porte og gårdrum om bygningernes materialer, konstruktion og farver: det er ofte igennem en portåbning man kan se bygningernes oprindelige farvesætning og i gårdrummene de ældre, ikke så sanerede og derfor mere originale bolig- og udhuse. Eksempelvis Grønnegade 1, Den gamle Borgmestergård. Eller Torvestræde 7, Grundtvigs Hus. Her er forhusene kalkede med den for Præstø typiske okkergule farve og rummenes hierarki er tydelig. Baghusene i den gamle borgmestergård er kalket med en rød okker som også har været hyppigt anvendt i Præstø: især på pakhuse og i gårdene: "I gamle dage var der jernvitriol i den okkerfarve der anvendtes i gården – fordi jernvitriol virkede desinficerende i forhold til det ko- og hestemøg m.m. som dyrehold i gårdene afskedkom." (Peter Bering, restaureringsarkitekt, bosat i Præstø)

Overfladerne blev altså modstandsdygtige, hvorfor farven brugtes netop hvor der var flest dyr, nemlig i gårdene og opad pakhuse hvor der skulle lastes og der stod ventende vogne, trukket af heste eller okser.

Karakteristika og sårbarhed for Præstø midtby

Hvor og hvordan kommer de mest markante tidsperioder til udtryk?

Hvad er midtbyens overordnede kvaliteter?

Hvor er byen sårbar i forhold dertil?

Disse spørgsmål er søgt besvaret i kulturarvsscreeningens del 1 og 2 i sammenhæng.

I det følgende søges de i en kort sammenfatning besvaret og belyst igennem en række fotografier, der har nogle arkitektoniske temaer som optik: Materialitet, stoflighed, farver, rytme, proportioner, størrelser.

Mange af de billeder der er vist i hele screeningen fortæller også om disse temaer. Det er naturligt, da temaerne jo netop peger på hvad der er karakteristisk, markant og kvalitativt bemærkelsesværdigt i Præstø midtby.

De mest markante tidsperioder, dvs. dem der har størst betydning for byens fremtræden i dag, kommer til udtryk i de områder som der er fokuseret på i kulturarvssceeningens anden del. Disse er perspektiveret historisk og topografisk. Dermed og ved at sammenholde perspektiveringens med første del af screeningen, som omhandler eksisterende kortlægning og analyse, kan der peges på en række overordnede kvaliteter og deres sårbarhed i Præstø midtby:

Havnen

Det er vigtigt at være opmærksom på havnens karakter af udskibningssted/ladeplads som en kvalitet. I forhold til byens rum og struktur er forbindelsen til havnen fra den tætte by og over byens ryg et markant særkende. Rummet åbner sig gradvist og fjorden og havnen bliver synlig på én gang.

Særligt for havnen er også de felter med siv som ligger imellem broerne og danner en egen rytme.

Dalen, den mere autonome jollehavn i sydøst, ligger helt inde i sivene og fortæller om byens mere private bådebroer. Særlig er placeringen: en lille jollehavn så tæt på bymidten, med græs som belægning, træbroer og det røde skur.

Sårbarhedsvurdering:

Havnen har stor landskabsmæssig og visuel betydning. Den ligger synlig både fra fjorden og fra Præstø by på den nordvendte kyst og danner en fin rytme med sine broer og felter med rør imellem.

Det er væsentligt, at havnen bevarer denne rytme og ikke forandres på en måde der slører rytmen.

Pakhusene på havnen, som opretholder præg af ladeplads, er fredet og derfor ikke truet. Havnen vil være sårbar overfor landskabsmæssig eller bebyggelsesmæssig forandring som lægger sig på langs af kysten og ødelægger felterne med rør og slører blikket ud til fjorden og ind på øen.

Dalen er mere sårbar i sit præg af selvgroethed og landskabelighed tæt på byen. Asfaltering eller stenbelægning, fjærnelse af rør og generel udvidelse kan true det nuværende, fine miljø af bynær privathed.

F_{VI}
TING OG RAADHUUS
FOR
PRÆSTØE KIÖBSTÆD OG VORDINGBORG
NORDRE BIRKE DISTRIKT
BYGT 1823

Byens torve og pladser

Her er fokuseret på Havnepladsen, Torvet, Svend Gønges Torv, Per Thyges Torv og tre mindre byrum med pladskarakter.

Havnepladsen er levende og dynamisk, i dag og gennem tiderne. Pakhusene giver indtryk af ladeplads og udskipning. Havnepladsen har både nutidig funktion for turister og for byen, og den har sit historiske præg.

Sårbarhedsvurdering:

Havnepladsen er ikke væsentlig sårbar (pakhuse er fredet) men der skal rettes opmærksomhed på bevarelse af det præg der relaterer sig havneerhvervene.

Torvets karakter er utvetydig: velbevaret i sine bygninger, sin belægning og hele sin rumlige sammenhæng, danner det et roligt og homogent byrum på byens ryg med tydelige spor på sin historie og markante betydning for byen. Rumligt er det den ene af byens to hovedakser.

Sårbarhedsvurdering:

Torvet som er udpeget kulturmiljø vurderes i Kommuneplanen, Plan 21 for Vordingborg Kommune for sin sårbarhed:

”Præstø Torv udgør et usædvanlig velholdt og velbevaret kulturmiljø. På trods af beliggenheden midt i byen, hersker her en usædvanlig ro og den særlige ”tidslomme” der eksisterer her, vil de fleste intuitivt fornemme og respektere, hvorfor miljøet ikke umiddelbart er truet.”

Her tilføjes som følge af kulturarvsscreeningen at:

Torvet er det sted i Præstø som har højeste koncentration af fredede og højt bevaringsværdige bygninger der samtidig med deres høje bevaringsstatus er yderst velholdte. Derfor er sårbarheden umiddelbart ikke høj. Dette forhold kan hurtigt ændre sig, hvilket er sket i en del andre danske byer: Husene kan stå ubeboede og dermed være truede af forfald. Da Torvets kvalitet netop udgøres af husenes tilstand kombineret med høj bevaringsværdi er forfald en alvorlig sårbarhed. Følger heraf er ofte nedrivning eller funktionsændringer der medfører afgørende ændringer på bygningerne og/eller deres placering og ligeledes på belægning.

Torvet er i sin form og beliggenhed ganske særligt og vil hvis stræderne eller husenes placering og facadelinje ændres, miste sin sammenhængende fortælling om øen og byen.

Svend Gønges Torv med Havnevej og Jernbanevej har et sammensat præg; både rumligt, stilmæssigt, funktionelt og historisk. Kvaliteten er her at byrummet/pladsen er temmelig stor og i store rumlige træk eksplicit fortæller om historiske og topografiske begivenheder med stor indflydelse på byens fysiske fremtræden.

Sårbarhedsvurdering:

Sårbarheden består her i at sporene fra de største ændringer med betydning for øen nemt kan forsvinde: Den gamle kystlinje markeret i Havnestræde, opdelingen i det gamle og det nye Præstø på opfyldt grund. Der er allerede forsvundet en del af denne fortælling: Det er ikke umiddelbart aflæseligt hvordan eksempelvis jernbanen relaterede byen.

Grønvolds pakhuis og banegårdsbygningen er markante bygningskroppe der danner rum. Især pakhuset fortæller om Præstø's særlige historie og er markant rumskabende. Det er delvist truet af forfald og bør prioriteres højt som mindemærke.

Per Thyges Torv fortæller om Per Thyges Stræde: passagen til åen som er et vigtigt element i byens historie og rumlige oplevelse/forståelse.

Sårbarhedsvurdering:

Per Thyges Torv er ikke væsentligt sårbart. Dog bør kigget/åbningen og adgangen til åen bevares da det danner en særlig fortælling.

De mindre pladser i byen kan betragtes som to typer. Disse typer forholder sig til de større byrum de ligger opad eller i. Således har pladserne relateret til Adelgade en karakter af ophold eller pause i bevægelsen medens pladsen ved Pottemagerstræde/Grønnegade opleves modsat. Her er helt roligt, både rumligt, arkitektonisk og trafikalt ligesom der er på Torvet. Man er her på ryggen af øen og kan se ned mod havnen og vandet i nord og mod Adelgade i syd. Begge typer fortæller øens historie.

Sårbarhedsvurdering:

Pladserne relateret til Adelgade er sårbare i forhold til det gaderum der danner dem. Ændres belægning, inventar eller hushjørner, forsvinder pladsernes karakter af ophold i et bymæssigt flow.

Pladsen Pottemagerstræde/Grønnegade er sårbar relateret til udsigt ned til Adelgade og ud over fjorden og den fortælling der ligger heri: altså sårbar for ændring af facadelinjer/hushjørner.

Adelgade

Betragtet som helhed er Adelgade én lang forbindelse, der opleves med en høj grad af rumlig sammenhæng. Den er den anden og dynamiske af byens to hovedakser.

Indholdsmæssig, eller funktionel er den delt i to: Mest dynamisk i vest og mindre aktiv men med flere bevaringsværdier i øst.

Med sine små stræder mod syd kobler den midtbyen på åen og dens grønne rum.

I dag fortæller gaden stadig om sin funktion som øst/vest-forbindelse og også om byens store købmandsgårde og pakhusene.

Sårbarhedsvurdering:

Adelgade er som helhed sårbar i forhold til dens lange forløb og sammenhæng. Det er vigtigt at der kun er huller i husrækken hvor de gamle stræder har deres placering således den lange og næsten ubrudte vest/østforbindelse ikke sløres og der ikke opstår uhensigtsmæssige huller i bebyggelsesstrukturen. Kig udi det grønne rum omkring Tubæk å bør ske igennem porte og gårdrum medens den fysiske kobling sker igennem stræderne.

Bebyggelsen i den østlige del er delvis sårbar på samme måde som bygningerne ved Torvet.

Den vestlige del af Adelgade er præget af handel, de åbne facader og det dynamiske byrum og dens bygninger er her delvist ændrede og delvist sårbare i forhold til mangeartet anvendelse og hyppig ændring. Samtidig er dynamikken sårbar i forhold til for statisk en tilgang til bygningerne. Det bør overvejes at/om nogle bygningselementer tåler ændring medens andre ikke kan tilbageføres til deres oprindelighed.

Stræderne

Stræderne forbinder på tværs. De forbinder hovedakserne, Torvet med Adelgade, det langsomme med det hurtigere. Og de forbinder også videre ud til øens grønne og blå afgrænsning.

Historisk er de opstået ud fra en klar funktion. Deres placering forholder sig præcis til sammenhængen: til stedet. Altså til et sted specifikt i Præstø midtby.

Rumligt fortæller de øens historie ved bevægelsen på tværs af byen og terrænet, som et snit.

Sårbarhedsvurdering:

Stræderne er som helhed sårbare i forhold til den historie de fortæller. Ændres deres forløb, facadelinje eller retning, går historien tabt.

Kittenstræde og Pottemagerstræde markeres i høj grad af hjørnebygningerne som danner deres højeste punkt på byens ryg. Og det er hjørnebygningerne der indrammer udsigten over fjorden og ned til havnen.

Disse er sårbare for ændring i deres vertikalitet som understreger snittet: Skrænten fra Torvet og Grønnegade. Bygningerne er fredet og derfor ikke umiddelbart truet.

Rådhusstræde og Torvestræde markeres af mere lineære facadeforløb. De er sårbare i forhold til ændring af facadernes forløb og i forhold til forskydninger i facadelinjen.

Jomfrustrædes består af større, solitære bygninger og er et mere åbent og fragmenteret gaderum der danner overgang til de grønne arealer omkring kirken og Frederiksminde. Den er sårbar i forhold til udfyldning af *hullerne* og sløring af kiggene til de grønne rum og til Adelgade.

Hestemøllestræde, Per Thygestorv og Prieses stræde er sårbare i forhold til ændring i deres retning eller i kiggene mod Tubæk å. Facadelinjen er blødt op mod åen og kan huludfyldes uden historien om stræderne ændres væsentligt.

Blå og grønne rum

De omgiver Præstø midtby så den opleves som en ø. Dette er nok byens markanteste historisk/topografiske reference.

De danner en bevægelse af 'hele vejen rundt' som er typisk for en ø.

Det er kontrasten mellem bygningerne, som nu danner øens *land* og det blå og grønne rum som er øens *vand*, der er så væsentligt.

Sårbarhedsvurdering:

For alle grønne og blå områder omkring midtbyen gælder, at der her er en høj grad af sårbarhed i forhold til bebyggelse.

Porte og gårdrum

Porte og gårdrum er i sig selv en af midtbyens overordnede kvaliteter.

De kunne med held danne grundlag for en kortlægning og undersøgelse i sig selv.

Generelt sagt fortæller en del af dem i høj grad historier om livet i købstaden.

Samtidig fortæller de om bygningernes materialer, konstruktion og farver og om sammenhængen med netop Præstø.

Sårbarhedsvurdering:

Porte og gårdrum er generelt i høj grad sårbare i forhold til byggeri af udhuse, skure og til nedrivning af de gamle baghuse, ændring af de originale materialer og farver.

Samtidig er de truet af ændring af gennemgange og kig ud i det grønne og blå rum som er så kendetegnende for Præstø; Dette gælder for ikke-fredede bygninger.

Billeder i screeningen:

Alle billeder, fotos, kort og tegninger i Kulturarvsscreeningen er egne billeder (Philippine Birckner), billeder i Public Domain eller fra Billedbasen Colourbox som Vordingborg Kommune har købt brugsret til. For billeder med anden copyright-status er denne angivet under billedet.

